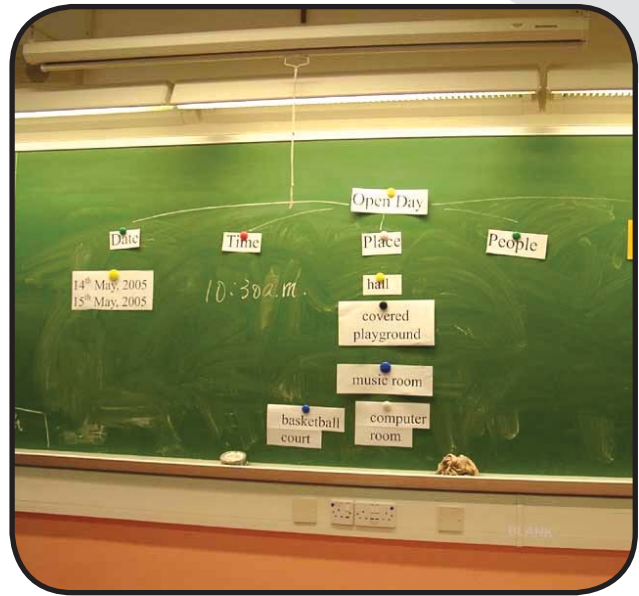


نوع دیگر دیدن

خلاقیت در آموزش و پرورش

محمد باغبانزاده



دانشمند آمریکایی عرضه شده است. او خلاقیت را با تفکر واگرا که دست یافتن به رهیافت‌های جدید برای مسائل در مقابل تفکر همگرا که دست یافتن به پاسخ است مترادف دانسته است. افرادی که تفکر واگرا دارند در فکر و عمل خود با دیگران تفاوت دارند و از عرف و عادت دور شده روش‌های خلاق و جدید را به کار می‌برند. برعکس، کسانی که از این خصوصیت برخوردار نیستند، تفکر همگرا دارند و در فکر و عمل خود از عرف و عادت پیروی می‌کنند. پس، تفکر واگرا یعنی دور شدن از یک نقطه مشترک که همان رسم و سنت و عرف اجتماع است و تفکر همگرا یعنی نزدیک شدن به آن نقطه.

امروزه ثابت شده است که برخلاف باور بسیاری که ابداع و خلاقیت را خصوصیت ذاتی بعضی افراد می‌دانند، این استعداد در نوع بشر به اندازه حافظه عمومیت دارد و می‌توان آن را با کاربرد اصول و فنون معین و ایجاد طرز تفکرهای جدید و ایجاد محیطی مناسب پرورش داد. «اربرت اسپین» می‌گوید: «من پس از بیست سال تحقیق، بررسی و مطالعه روی این مساله به این نتیجه رسیدم که همه انسان‌ها از قوه خلاقیت برخوردار هستند و استثنایی وجود ندارد.» پس می‌توان موهبت خلاقیت را با به کار نگرفتن پژمرده نمود و یا با انجام فعالیت‌هایی که بیشترین امکان را برای پرورش خلاقیت ایجاد می‌کند آن را توسعه داد. برای رشد استعداد خلاق، سازمان باید شرایط و جو لازم را فراهم سازد، هرچند که خود فرد نیز در رشد این استعداد نقش اساسی دارد.

جهت‌گیری خلاقیت در سازمان‌های آموزشی

۱- در اغلب آموزش‌های سنتی، فراگیران فقط در معرض مطالب و مهارت‌های ارائه شده از طرف معلم یا مدیر قرار گرفته و مطابق برنامه از پیش تعیین شده حتی در جزئیات به پیش می‌روند. در آموزش خلاقانه، فراگیرنده خود نقش فعال ایفا نموده و مربی یا رهبر به جز در کلیات و جهت اصلی آموزش، نقش تعیین‌کننده‌ای ندارد.

۲- برنامه‌های آموزش و محتوای مطالب حتی الامکان باید موجب رشد و توسعه تفکر واگرا به جای تفکر همگرا در فراگیران شود.

۳- شناخت علائق و انگیزه عاطفی و غیرعاطفی هر یک از فراگیران برای پیشبرد امر آموزشی ضروری است.

۴- مباحث و فنون مطرح شده در هر مرحله از آموزش و پرورش فراگیرندگان باید کاربردی ملموس و عملی در زندگی و کار فرد داشته باشد.

۵- امید به آینده و ایمان و اعتقاد به آنچه پس از تلاش و استمرار نصیب فراگیر خواهد شد، باید در دوره‌های آموزش خلاقیت مورد تاکید قرار گرفته تا انگیزه بیشتری برای فراگیرنده به وجود آید.

۶- تجسم وضع آینده مساله و مقایسه آن با وضعیت فعلی، کمک مفیدی به یافتن راه‌حل‌های بدیع خواهد نمود.

اولین قدم جهت شکوفاسازی خلاقیت، آن است که شخص بخواهد این توانایی را به دست آورد و برای به دست آوردن آن، وقت و انرژی صرف کند و از آن مهم‌تر، وضعیت پذیرنده است که برای پذیرش تغییر آماده باشند. با رعایت این شرط‌ها در عمل، خود به خود گام مهمی در جهت خلاق شدن و خلاقانه تفکر کردن برداشته می‌شود. پس از این کار باید با دانش و فنون تفکر خلاق، خصوصیات، رفتارها، و منش افراد خلاق و نوآور آشنا شد و آنها را در متن زندگی به کاربرد، باید خواست و چنان شد که

همه انسانها از استعداد نوآوری و خلاقیت برخوردارند؛ بنابراین، نباید آن را فقط در انحصار افراد خاصی فرض کرد. در واقع، جلوگیری از عوامل بازدارنده ظهور خلاقیت، مهمتر از وجود استعداد خلاقیت است، زیرا در صورت آزادسازی ذهن از پیش‌فرضها و الگوهای زنجیره‌ای، در مدت کوتاهی می‌توان قدرت خلاقیت و به کارگیری فکرهای نو را به نحو چشمگیری افزایش داد. امروز شعار «نابودی در انتظار شماست، مگر اینکه خلاق و نوآور باشید» در پیش‌روی مدیران همه سازمان‌ها قرار دارد اما مسؤولیت سازمان‌های آموزشی به‌خصوص آموزش و پرورش که وظیفه تعلیم و تربیت فرزندان و آینده‌سازان، فراهم آوردن زمینه رشد و پرورش خلاقیت و نوآوری و استفاده صحیح و جهت‌دار از استعدادهای توانایی‌های افراد را برعهده دارند که این خود زمینه‌ساز توسعه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی و... در جامعه است و از سوی دیگر برای پویایی خود نیازمند پرورش و بهره‌مندی از خلاقیت و نوآوری در سطوح سازمانی می‌باشند.

تعریف خلاقیت

صاحب‌نظران تعریف‌های متعددی از خلاقیت و نوآوری ارائه داده‌اند. «استیفن رابینز» خلاقیت را به معنای توانایی ترکیب اندیشه‌ها و نظرات در یک روش منحصر به فرد با ایجاد پیوستگی بین آنان بیان می‌کند. او نوآوری را به معنای فرآیند اخذ اندیشه خلاق و تبدیل آن به محصول، خدمات و روش‌های جدید عملیات می‌داند. «رضائیان» خلاقیت را به کارگیری توانایی‌های ذهنی برای ایجاد یک فکر یا مفهوم جدید می‌داند. نوآوری به کارگیری اندیشه‌های جدید ناشی از خلاقیت است که می‌تواند به صورت یک محصول جدید، خدمات جدید یا راه‌حل جدید انجام کارها باشد. شاید به جرات بتوان گفت که جامع‌ترین تعریف خلاقیت توسط «گیلفورد»